

TEATRUL ODEON

SALA MAJESTIC - CALEA VICTORIEI 49-52, SECTOR 1
TELEFON 14.59.49
AGENȚIA DE BILETE 14.72.34

SALA GRANT - CALEA GIULEȘTI 16, SECTOR 6
TELEFON : 17.01.10 - SECRETARIAT 17.01.51
AGENȚIA DE BILETE 16.04.36

CONT VIRAMENT NR. 65.51.001.36 B.N.R. FILIALA SECTOR 6 BUCUREȘTI

CONTEMPORANUL-ideea europeană 19 martie 1993 ● 11 (152)

Mașca

Victor Scoradeț

IUREȘUL IREZISTIBIL

AL LUI RICHARD GLOUCESTER (II)

După un prim demers preponderent descriptiv, vom încerca, acum, să particularizăm noutățile lecturii regizorale a lui Mihai Măniușiu, acele elemente ce fac din acest *Richard III* nu numai un eveniment al acestei stagiuni, dar și unul dintre spectacolele de referință ale teatrului nostru în general.

Richard Gloucester este fără îndoială unul dintre personajele cele mai dificile ale tragediilor istorice ale lui Shakespeare. Regizorul care se apropie de el - în tentativa firească de a ni-l apropia - este obligat să opteze pentru una dintre numeroasele teze existente cu privire la motivația cruzimii lui Gloucester - sau, lucru nu tocmai ușor - să formuleze el însuși una nouă. Ce-i drept, Shakespeare a avansat o serie de elemente ce vin să explice cruzimea, s-ar zice, ieșită din comun, a personajului. Dar acestea au fost întoarse pe toate părțile atât de exegeți cât și de către regizorii care s-au încumetat să monteze piesa: câteva dintre ipostazele mai cunoscute ale lui Richard le-am citat în prima jumătate a acestei cronici. Am putea spune, deci, că dificultatea majoră constă în faptul că acest Richard ne este mult prea bine cunoscut, în toate ipostazele sale posibile scenice: ceea ce ne face să mergem la *Richard III* ca la operă, să vedem cum îl „cântă” cutare interpret... Căci modernizările - cel puțin acelea pe care am avut ocazia să le vedem - nu fac decât să ni-l apropie în istorie pe mereu același rege/dictator încercând, mai mult sau mai puțin tragic, să-și convertească complexele de inferioritate în putere absolută, pentru a sfârși, la rândul-i, din cauză că nu găsește pe nimeni dispus să-i ofere un cal în schimbul regatului: lucru firesc, de vreme ce acela care s-ar lăsa tentat de ofertă ar deveni apoi, cu siguranță, victima lui Richard, într-un ciclu veșnic reluat.

Iată însă că Richard-ul propus - ba nu, *impus* de Măniușiu și Iureș se detașează cu autoritate din șirul Richarzilor confundabili, iar meritul aparține, de această dată, în egală măsură, regizorului și interpretului. Este regândită, în primul rând, relația „monstrului” cu propria sa monstruoasă - atât exterioră cât și interioră. Și, câtă vreme cea exterioră este mai degrabă discretă, citată la răstimpuri, ca pentru a satisface nevoia noastră de clișeu, determinismul tradițional, aproape școlăresc al explicării, prin fizic, a malformațiilor interioare dispare, deschizându-i personajului perspectiva vastă și mult mai profitabilă teatral a ambiguității. Căci nici cealaltă explicație, la fel de limitată, a fascinației puterii și, deci, a calculului politic nu ne satisface decât în parte, ea fiind relativizată atât de regie, cât și de jocul extrem de fin al lui Marcel Iureș. Richard-ul lor nu pare deloc posedat de voluptatea crimei, de beția sângelui. Crimele lui sunt un soi de formalitate de care se „achită” chiar cu o anume nerăbdare, cu gândul la pasul următor. Nu luptă - nici măcar de formă - cu scrupule morale, dar nici nu se lasă amețit de mirosul sau guloarea sângelui, de zvârcolirile victimei. Aceasta nu-l interesează, altfel, decât până în momentul în care a reușit să o împingă definitiv în postura de victimă... Și totuși, spuneam că nu avem de-a face nici cu un politician rece, calculat - și atât. Există ceva ce-l fascinează și pe acest Richard, și Măniușiu a avut extraordinara inspirație de a nu defini cu precizie obiectul acestei fascinații. Îl aflăm doar procedând - cum de altfel am și făcut-o mai sus - prin eliminare.

Și nu ne mai rămâne decât *Jocul*. Sunt scene în care chipul lui întunecat este luminat, cum am mai spus, de un fel de inocență stihinică. Și singurele momente în care pasiunea din

ochii lui e autentică sunt fie acelea de hârjoană războinică cu Nebunul (ori chiar cu oastea sa), fie scenele, nu mai puțin jucăușe, cu Buckingham. Pentru el, totul nu este „decât” un joc. Sângeros, fără îndoială, căci regulile lui nu au nimic în comun cu morala. Un joc ale cărui reguli el singur le-a întrevăzut și acceptat fără false scrupule, un joc pe care, spre deosebire de ceilalți, el crede că-l poate stăpâni și juca până la capăt. Și după fiecare nouă mutare/crimă, Richard are câte un scurt moment de bucurie în care Iureș știe să amestece și un soi de uimire fericită: „uite că a funcționat”. Este un joc care, până la un punct, se suprapune cu ceea ce am citat în prima parte ca fiind „marele mecanism” din tragediile istorice ale lui Shakespeare, așa cum l-a descris Ian Kott. Numai până la un punct, însă, pentru că Măniușiu e departe de a prelua, tezisat, explicația lui Kott: Jocul pe care îl joacă acest Richard al lui cuprinde și „marele mecanism”, dar depășește, prin profunzime, dimensiunea „mecanică” a legilor istoriei. Iar atunci când marele mecanism, ce l-a fascinat pe Richard și pe care el a crezut că l-a înțeles și că-l poate domina, sfârșește prin a-l elimina pe protagonist, ei bine, abia atunci s-ar zice că urmează punctul culminant al Jocului: dacă în spatele marelui mecanism al lui Kott se află istoria, în spatele jocului jucat de Richard se află Moartea. Nu moartea ca sperietoare supremă, ci Moartea ca obiect al supremei curiozități, al supremei fascinații: dacă acest Richard a fost un copil, el a fost un copil al morții care, în final, pășește spre ea cu ochii larg deschiși. Am avea, astfel, explicația acelei candori întunecate, a senzației stranie pe care ne-o produc momentele ludice, a indiferenței lui față de victime...

TEATRUL ODEON

SALA MAJESTIC - CALEA VICTORIEI 40-42, SECTOR 1
TELEFON 14.59.49
AGENȚIA DE BILETE 14.72.34

SALA GRANT - CALA GIULEȘTI 16, SECTOR 6
TELEFON 17.01.10 - SECRETARIAT 17.01.51
AGENȚIA DE BILETE 18.01.86

CONT VIRAMENT NR. 05.51.401.36 B.N.R. FILIALA SECTOR 6 BUCUREȘTI

CONTEMPORANUL-ideea europeană

Victor SCORADEȚ 2

Pentru a da o formă cât mai convingătoare acestui „aliaj” fără doar și poate original din care l-a realcătuit pe Richard, Măniușiu a fost aproape nevoit să regândească și relația lui Richard cu Buckingham, relație care se amplifică într-un adevărat triunghi magic prin inventarea unui nou personaj: „Nebunul”. Ei sunt astfel concepuți încât să reverbereze, scenic, cele două componente fundamentale ale personalității lui Richard: dacă Nebunul, așa cum l-am descris în prima parte, ipostaziază ființa lui ocultă, Ducele de Buckingham e ipostaza lui... solară (câtă există) și (mai repede) muritoare. Pe scenă, Nebunului îi revine o parte din trăirile lui Richard - mai exact, acelea peste care el trece cu ușurință. Dacă dominantă intonației lui Gloucester va fi un fel de lătrat sarcastic, Nebunul își asumă, prin mișcarea scenică, dar și prin aceea sonoră, registrul patetic-premonitoriu. El este atât cel ce merită decorațiile - pe care și le înfige direct în carne, în finalul primei părți, cât și acela care-l conduce pe Richard pe drumul din urmă. În ceea ce-l privește pe duce, poate părea curioasă „distribuirea” lui în rolul de „ipostază solară”: cu toate astea, el pare un copil fascinat de duhul rău dar irezistibil al lui Richard, și pentru care ucide răzând (o face din... dragoste!), după cum, tot răzând, se va lăsa și ucis.

Cea de-a treia noutate importantă a acestei montări o constituie corpul războinicilor. Prezenți aproape în permanență pe scenă - discret, pasiv-amenințător sau activ - ei constituie *realitatea* pe care se sprijină Richard, ei dau concretețe puterii sale în acest straniu joc cosmic. Impunători prin costume, mișcare scenică și număr, ei reprezintă încă una dintre capcanele pe care ni le-a întins regia: spectacolul pe care îl desfășoară ei pe scenă e făcut (și) să ne placă - și, vrând-nevrând, ne place. Descinzând din tradițiile nipone de gen, ei ne evocă dimensiunea nobilă, de castă aleasă a celor ce practică *arta războiului*. Chipuri împietrite, trupuri disciplinate, vigoare, rigoare și eleganță în mișcările cu tentă de ritual, costume somptuoase - și toate astea în slujba lui Richard! Raportată la starea dușmanilor lui, așa cum ne apar ei pe scenă, forța de șoc (dar și de impact emoțional) a acestui corp de războinici ne sugerează, și ea, poate, faptul că miza lui Gloucester e mai sus de tron. În sfârșit, aerul lor exotic se constituie și într-un binevenit *Verfremdungseffekt* (efect de distanțare) ce situează prea bineștiutele întâmplări ale tragediei într-o lumină nouă.

Am afirmat, la început, că ultimele aproximativ douăzeci de minute ale spectacolului (de la scena aducerii lui Buckingham încolo) se situează la un nivel rar atins pe scenele noastre. Raportat la acest segment final, sigur că restul spectacolului ne apare ca perfectibil, el nemaatingând decât pe porțiuni mai restrânse densitatea expresiei și perfecțiunea conlucrării între emoție și rațiune, dar ne-a impresionat în scenele citate. Ceea ce impune, pe ansamblul montării, anume acuratețea, consecvența, rigoarea stilistică ne apare uneori, mai ales în prima parte, ca excesivă. Ca și Richard, regizorul le lasă prea puține șanse victimelor; la impresia mai ștersă pe care o face această tabără contribuie și jocul uneori crispat, alteori convențional al interpretelor feminine (poate mai puțin *Camelia Maxim*). Poate că și ponderea ce-i revine lui Richard și taberei sale ne situează, treptat, pe pozițiile lui, impunându-ne un punct de vedere din care victimele își pierd din importanță... Dar forța acestui spectacol nu rezidă numai în finalul său: chiar presupunând că și acele ultime douăzeci de minute s-ar fi situat „numai” la nivelul de până atunci, acest *Richard III* și-ar fi găsit locul

Și dacă iureșul în ultimă instanță thanatic al lui Richard Gloucester ne cucerește, asta se datorează, în egală măsură, jocului irezistibil al lui *Marcel Iureș*. Nu numai viața mondenă de la curte îi trezește un dezgust aproape fizic, ci *lunea asta*, în general, pare să-i displace; e o lume de care e nevoit să se folosească. În relațiile cu ea e fie sarcastic, fie prefăcut - dar fără să pună prea mult efort în jocul acesta; și-n prefăcătoria pune (inclusiv în jocul seducției) sarcasm, o face cu voită transparență și cu dispreț, știind că ceilalți preferă să se prefacă a-l crede. Demonismul ni-l sugerează prin mijloace la fel de subtile: pare să sufere de o fobofobie organică, ce-l obligă uneori la o cât se poate de firească... diformitate fizică; privirea i se aprinde atunci când scrutează întunericul - mai ales pe acela din el; pare să privească în permanență *dincolo*. Nu ține să sugereze forța fizică - ar fi aproape redundant; forța lui o reprezintă acel corp de elită, de care aproape că nu se desparte. Energia lui e mai ales interioară, el pare racordat la o sursă ocultă...

Dar pe orbita lui mai gravitează doi... Richardzi: Buckingham și Nebunul. Sunt două roluri foarte dificile, interpretate impecabil de *Radu Amzulescu* și *Marius Stănescu*. Sunt singurele personaje cu care Richard pare să comunice cu adevărat, față de care pare să nutrească o anume afecțiune: lucru cât se poate de firesc, de vreme ce, așa cum am mai afirmat, ei oglindesc câte una din laturile personalității lui Richard. Radu Amzulescu iradiază un soi de cruzime luminoasă, inconștientă, lipsită de patimă: o cruzime de instrument, alternată cu râsul de copil pus pe șotii și privirile jucăușe - atunci când se află pe aceeași lungime de undă cu Richard. Deși ascuns tot timpul de mască (iar, în final, de machiaj), Marius Stănescu ne impune încă de la primele scene prin intensitatea de sălbăticiune a privirii și prin precizia și forța de sugesție a mișcării. Prezență neliniștitoare, el e demonul păzitor al lui Gloucester. În ceea ce-i privește pe ceilalți interpreți, o trecere în revistă ar fi aproape imposibilă în spațiul acestei cronici. Ne vom limita doar să adăugăm că ei confirmă, în general, afirmația lui Mihai Măniușiu în legătură cu valoarea ridicată a trupei Odeonului.

Și dacă acest spectacol este un spectacol mare, asta se datorează, nu în ultimul rând, și muzicii lui *Marius Popp* (un vechi colaborator al lui Măniușiu), costumelor absolut impresionante ale *Doinei Levintza*, coregrafiei lui *Sergiu Anghel* și scenografiei lui *Constantin Ciubotaru*. Un spectacol care confirmă locul lui *Mihai Măniușiu* în platonul de elită al regizorilor noștri, un spectacol prin care *Teatrul Odeon* revine în fruntea unui eventual top al acestei stagiuni.